

UNIVERSITATEA “OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE
DOMENIUL DE DOCTORAT – TEOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

(REZUMAT)

Conducător de doctorat
Prof.univ.dr. IPS TEODOSIE PETRESCU

Student-doctorand
Pr. BOGDAN GEORGE SABIN

CONSTANȚA, 2015

UNIVERSITATEA “OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE
DOMENIUL DE DOCTORAT – TEOLOGIE

**ICONOMIA DUHULUI SFÂNT ÎN
BISERICĂ ÎN LUMINA CĂRȚII
FAPTELE APOSTOLILOR
(REZUMAT)**

Conducator de doctorat
Prof.univ.dr. IPS TEODOSIE PETRESCU

Student-doctorand
Pr. BOGDAN GEORGE SABIN

CONSTANȚA, 2015

CUPRINS

INTRODUCERE.....	1
1. Argument. Obiectivele cercetării.....	1
2. Relevanța temei în contextul cercetării actuale.....	4
3. Scurt cadru al lucrării.....	7
4. Metode de cercetare.....	9
1. FAPTELE APOSTOLILOR ÎN LUMINA EXEGETICĂ ȘI A ERMINIEI NOULUI TESTAMENT.....	12
1.1. Autorul și autenticitatea canonică a <i>Faptelei Apostolilor</i>	12
1.2. <i>Faptele Apostolilor</i> – cadrul evidenței istoricității și geografiei creștinismului primar.....	19
1.3. Valoarea teologică a <i>Faptelei Apostolilor</i> în apologia identității creștine.....	22
2. ICONOMIA DUHULUI SFÂNT ÎN ORIZONTUL BISERICII DUPĂ FAPTELE APOSTOLILOR.....	27
2. 1. Cadrul conceptual biblic al termenului „Duh Sfânt”: πνεῦμα, רִּיחַ, רוּחַ.....	27
2.1.1. πνεῦμα - precizări conceptuale: „suflare”, „viață”, „spirit”.....	27
2.1.2. רִּיחַ în <i>Vechiul Testament</i>	31
2.1.3. רוּחַ - relevanța semantică în <i>Vechiul Testament</i>	35
2.1.4. אֱלֹהִים - semnificația sa magico-ritualică.....	36
2.2. Profilul teologic al lui <i>Ruach-Yahweh</i> în <i>Vechiul Testament</i>	37
2.3. Duhul Sfânt în orizontul teologiei <i>Noului Testament</i>	42
2.3.1 Duhul Sfânt ca „chip” al Fiului - continuitate și implicare reciprocă în iconomia mântuirii.....	43
2.3.2 Funcțiile revelatorie, educativă, soteriologică ale Duhului Sfânt.....	45
2.3.3 Duhul Sfânt ca „Duh al înfierii” (<i>Romani</i> 8, 15) - un nou mod de relaționare al umanului cu divinul.....	48
2.4. Evenimentul Cincizecimii și întemeierea Bisericii creștine.....	50
2.4.1. Pogorârea Duhului Sfânt (<i>Faptele Apostolilor</i> 2, 1-13) - cadru exegetic.....	50
2.4.2. Vorbirea în limbi (<i>Faptele Apostolilor</i> 2, 5-13) - efect al pogorârii Duhului Sfânt și anticipare a mesajului universal al creștinismului.....	56
2.4.3. Unitatea comunității creștine în Duhul Sfânt: matrice a identității ecleziale.....	59

3. RELAȚIA DINTRE BOTEZ ȘI PRIMIREA DUHULUI SFÂNT ÎN <i>FAPTELE APOSTOLILOR</i>. REFLECȚII EXGETICO-TEOLOGICE LA 8, 14-17, 10, 44-48, 19, 1-6.....	65
3.1. ῚΕβάπτισεν ὕδατι (botezul cu apă) - Βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ (botezul în Duhul Sfânt) în perspectiva lucană (<i>Faptele Apostolilor</i> 1, 5).....	65
3.2. Primirea Duhului Sfânt după botezul cu apă în cazul samarinenilor (<i>Faptele Apostolilor</i> 8, 14-17).....	67
3.3. Primirea Duhului Sfânt înainte de botezul cu apă (<i>Faptele Apostolilor</i> 10, 44-48).....	70
3.4. „Botezul lui Ioan” ca botez al pocăinței și primirea Duhului Sfânt (<i>Faptele Apostolilor</i> 19, 1-6).....	72
3.5. Gestul ritualic al punerii mâinilor și primirea Duhului Sfânt.....	77
4. DUHULUI SFÂNT ȘI MISIUNEA BISERICII DUPĂ <i>FAPTELE APOSTOLILOR</i>..	80
4.1. Duhul Sfânt - factor catalizator în eficiența misiunii de evanghelizare a Sfinților Apostoli. Sinodul Apostolic de la Ierusalim.....	80
4.2. Călătoriile misionare - exercițiul dinamic de evanghelizare al „neamurilor” sub asistența Duhului Sfânt.....	88
4.3. Lucrarea Duhului Sfânt în dezvoltarea dogmatică a învățaturii evanghelice („Păruțu-sa nouă și Duhului celui Sfânt”).....	102
4.4. Misiunea creștină - o actualizare continuă a lui Hristos înviat prin Duhul Sfânt.....	108
5. SFÂNTUL DUH ȘI ACTUALITATEA LUCRĂRII SALE ÎN BISERICĂ. REFLECȚII TEOLOGICO-DOGMATICE.....	125
5.1. Persoana treimică a Sfântului Duh în teologia ortodoxă.....	125
5.2. Sfântul Duh - factor de libertate sobornicească și unitate comunitară.....	135
5.3. Harul divin în învățătura creștinismului răsăritean.....	147
5.4. Darurile Duhului Sfânt și raportul lor cu harul.....	150
5.5. Sfintele Taine – mijloace de comunicare ale harului divin.....	168
5.6. Cultul divin - actualizare continuă a Cincizecimii.....	184
5.6.1. Cultul răsăritean și valoarea lui soteriologică și pnevmatică.....	184
5.6.2. Unitatea euharistică și rolul pnevmatic al Bisericii.....	193
5.6.3. Iconomia Duhului în reprezentarea iconică a chipului lui Hristos euharistic.....	212
5.7. Îndumnezeirea - condiția umanului în orizontul sfințitor al harului divin.....	221

6. RAPORTUL DINTRE CINCIZECIME, GLOSOLALIE ȘI MIȘCAREA PENTICOSTALĂ.....	228
6.1. Etimologie și pretinsa harismă a glosolaliei asumată de penticostali.....	229
6.2. Penticostalii și influența lor în spațiul religios românesc.....	232
6.3. Cuvântul și harisma cultului penticostal.....	234
 CONCLUZII.....	 239
 BIBLIOGRAFIE.....	 259
I. Izvoare	
A. Ediții ale sfintei Scripturi și ale Noului Testament.....	259
B. Literatură patristică.....	259
II. Dicționare, enciclopedii, lexicoane.....	261
III. Lucrări, studii, articole.....	262

ICONOMIA DUHULUI SFÂNT ÎN BISERICĂ ÎN LUMINA CĂRȚII FAPTELE APOSTOLILOR

Cuvinte cheie: Iconomie, Duhul Sfânt, Cincizecime, Pogorâre, Faptele Apostolilor, Biserică, Botez, Harul Divin, Sfintele Taine, Sfânta Treime, Noul Testament, Comunitate, Mântuire, Relaționare, Evanghelizare, Persoană, Raport, Sfințire, Misiune, Unitate.

1. Argument. Obiectivele cercetării

Faptele Apostolilor este cea mai complexă carte a *Sfintei Scripturi* pentru exegeza noutestamentară, din cauza dimensiunilor sale multiple. Dimensiunea narativă se verifică în faptul că localizează expansiunea, dezvoltarea creștinismului timpuriu în parametri particulari geografici și istorici. *Faptele Apostolilor* este unică în desfășurarea istorico-teologică a *Noului Testament* prin faptul că este cartea care continuă „povestea lui Iisus în povestea Bisericii”. În această carte, autorul Luca prezintă un portret al Bisericii, consemnând constituirea organică a Bisericii creștine și conturarea unei noi identități religioase în peisajul religios al lumii, identitate anticipată în iudaism, dar articulată efectiv istoric în primele comunități creștine.

Din aceste rațiuni metodologice, prezenta teză de doctorat intitulată „Iconomia Duhului Sfânt în Biserică în lumina cărții *Faptele Apostolilor*” se vrea o abordare teologică pe fundamentul *Sfintei Scripturi* a lucrării Duhului în Biserică, în comunitatea creștină nou înființată, lucrare actualizată constant în viața Bisericii de astăzi. Observând această lucrarea a Duhului și experiența cultică a Sa, în spațiul sacramental și liturgic al Bisericii, vom putea fi în măsură să oferim un răspuns ortodox la mișcarea penticostală și la alte curente religioase contemporane, care propun o anumită experiență a Duhului Sfânt, o pseudo-experiență, debarasată de cadrul autentic al acestei experiențe: Biserica. Tocmai pe această idee va fi centrată cercetarea noastră: legătura organică între Duhul Sfânt și Biserică.

Duhul Sfânt este cel care face prezentă, cu anticipare, însăși împărăția lui Dumnezeu. El este cel care leagă Biserica prezentă nu numai de comunitatea istorică a Apostolilor din ziua Cincizecimii, ci de adunarea din „zilele de pe urmă” în jurul Mielului (*Ap* 5 și 6). De la Cincizecime, epoca ecleziologică se întrepătrunde cu epoca eshatologică, deoarece acolo unde Duhul Sfânt este prezent și lucrează, acolo împărăția lui Dumnezeu intră și se instalează în istorie (*FA* 2,17-21).

Există o unitate organică, inseparabilă între Duhul Sfânt și Biserică, unitate pe care Sfântul Irineu o exprimă în formula concisă binecunoscută: „Acolo unde este Duhul Sfânt, acolo este Biserica”. Rolul ecleziologic al Duhului Sfânt ar putea fi explicat astfel: Iisus Hristos a adunat în jurul Său comunitatea *Noului Testament*, care are fundamentul ei în grupul celor doisprezece Apostoli, martorii direcți ai întrupării și învierii Sale (FA 1,8). Apostolii au un rol unic în ceea ce privește instituirea și întemeierea Bisericii, deoarece ei au primit Duhul Sfânt în mod personal de la Hristos, după Învierea Sa (In 20,22-23). În *Faptele Apostolilor* se observă foarte clar că instituția Apostolilor este nu numai fundamentală pentru constituirea Bisericii, ci și că ea este organul prin care lucrează Duhul Sfânt. Expresia „a fi umplut de Duhul Sfânt” este comună în *Faptele Apostolilor* (FA 2,4), indicând faptul că Duhul Sfânt introduce o realitate nouă în viața oamenilor, pe care El o împărtășește sub diverse forme, spre *zidirea Bisericii* (1 Co 14). Duhul Sfânt este prezent la alegerea celor 7 diaconi (FA 6,3-10), inspiră și asistă, în luarea deciziilor, adunarea de la Ierusalim (FA 15,28).

Iisus Hristos rămâne prezent în istorie în Duhul Sfânt, împreună cu trupul Său, Biserica, al cărei cap este, în care și prin care se actualizează fapt sa răscumpărătoare. Părinții Bisericii fac o comparație între turnul Babel și Cincizecime: turnul Babel este simbolul amestecării limbilor, al confuziei persoanelor, al ruperii dialogului și comuniunii cu Dumnezeu și între oameni. Cincizecimea, dimpotrivă, este simbolul reluării dialogului și comuniunii persoanelor cu Dumnezeu, al restaurării și unității cugetării și vorbirii omenești. Prin venirea Sa, în mod personal, asupra Apostolilor la Cincizecime, Duhul Sfânt face din instituția apostolatului o structură eclezială și misionară unică. Preocuparea apostolilor nu este numai consolidarea comunității din Ierusalim - predica Sfântului Apostol Petru după Cincizecime (FA 2,14-41) -, mai ales trecerea Evangheliei de la comunitatea iudeo-palestiniană din Ierusalim spre lumea elenistă, neiudaică. Toți Sfinții Părinți fac o legătură între caracterul universal al Evangheliei, revărsarea Duhului Sfânt asupra celor prezenți la Ierusalim la Cincizecime și apostolatul misionar al Bisericii, instituțiile sacramentale, prin care Biserica păstrează continuitatea cu comunitatea apostolică din Ierusalim, au un profund caracter misionar și eclezial. Printre acestea, locul primordial îl ocupă botezul cu Duhul Sfânt și apă în numele Sfintei Treimi (Matei 28,19).

Natura sacramentală a primirii Duhului Sfânt este subliniată cu toată tăria în *Faptele Apostolilor*. În textele care menționează botezul celor dintâi creștini proveniți dintre „neamuri”, adică neiuidei - la Cezareea, după convertirea lui Corneliu (FA 10, 44-48) - se poate observa că primirea puterii Sfântului Duh este inseparabilă de taina Botezului. La

Cincizecime se inaugurează botezul cu Duhul Sfânt, care se deosebește de botezul pocăinței, cu apă, al lui Ioan (FA 1,5), dar Apostolii vor continua să administreze botezul cu apă, ca taină de inițiere (FA 2,38). Luca notează un alt act sacramental legat de Botez, al punerii mâinilor, ca semn al împărtășirii văzute a darului Duhului Sfânt (FA 8,14-17). Acest act se observă și la întâlnirea Apostolului Pavel, la Efes, cu ucenicii lui Ioan, care nu aveau cunoștință de roadele Duhului Sfânt (FA 19,1-6).

Pe această bază solidă, tradiția ortodoxă a dat o mare importanță Tainelor și rânduielilor care însoțesc primirea harului Duhului Sfânt, făcând o legătură directă între credința personală, energiile Duhului Sfânt și Tainele Bisericii.

Sfântul Vasile cel Mare afirmă că credința și botezul sunt „două moduri de mântuire” legate unul de altul în mod inseparabil. Credința primește desăvârșirea ei în Botez, care se întemeiază pe credință. Botezul constituie pecetea mărturisirii personale de credință. Din această perspectivă slujirile bisericești, ca și darurile duhovnicești și întreaga viață creștină își au izvorul în iconomia Duhului Sfânt, care coincide cu iconomia tainelor, a cărei răspundere o are preoția sacramentală. Se poate spune deci că Duhul Sfânt stă la originea vieții creștine, la nivel personal și eclezial, dar lucrarea Duhului se manifestă și se împărtășește în mod sacramental prin Tainele instituite de Apostoli, potrivit poruncii lui Iisus Hristos. Apostolii se consideră pe ei înșiși și pe urmașii lor „ca niște slujitori ai lui Hristos și ca niște iconomi ai tainelor lui Dumnezeu” (I Co 4,1). În acest sens, orice slujire bisericească și orice harismă personală își are principiul în energiile Duhului Sfânt care se împărtășesc prin tainele instituite ca semne ale Noului Testament, al cărui întemeietor este Iisus Hristos. Dimensiunea harismatică a Bisericii decurge din natura ei sacramentală, sau mai bine zis există o reciprocitate între aceste două realități: harismele personale izvorăsc din tainele Bisericii, iar tainele conduc spre darurile duhovnicești.

Taina mântuirii, adică acea comuniune ontologică dintre Dumnezeu și om, se realizează în posesiunea și experiența personală a umanității îndumnezeite a lui Iisus Hristos în Duhul Sfânt. Așa se explică de ce tainele de inițiere joacă un rol important în viața creștinului. La Botez, firea umană este restabilită în identitatea și unitatea ei originală, „după chipul lui Dumnezeu”. În taina Mirungerii, cel botezat este confirmat ca subiect conștient de prezența harului lui Dumnezeu în el, chemat să exercite „harisma” sa proprie în comuniunea Bisericii. „Pecetea” darului Duhului Sfânt este garanția persoanei, a unității și a libertății ei. Credinciosul devine, după expresia Părinților Bisericii, pnevματοfor, purtător de Duh Sfânt, adică „omul duhovnicesc” de care vorbește Sfântul Apostol Pavel. Toată etica creștinului se

angajează în această direcție: posesiunea Duhului Sfânt ca sursă a unei vieți noi plină de libertatea și răspundere în comuniune.

Duhul Sfânt reconstituie nu numai integritatea firii și unitatea persoanei umane, ci și comuniunea persoanelor după modelul Sfintei Treimi. Duhul este creator de comuniune, Cel care așează persoanele față în față, în stare de dialog și de mijlocire reciprocă. Având ca model Taina Împărtășaniei, spiritualitatea ortodoxă se bazează pe acest schimb de daruri duhovnicești înăuntrul trupului eclezial. O comunitate creștină nu este deci o simplă adunare voluntară de indivizi izolați, ci o comuniune în Duhul Sfânt, care nu se amestecă persoanele, nici nu le separă, ci le distinge și le unește, modelând astfel o spiritualitate euharistică și liturgică. Din aceste rațiuni, în cultul ortodox tainele Botezului, Mirungerii și Împărtășaniei sunt săvârșite împreună, pentru că există o coincidență sacramentală profundă între Botez, taina restaurării firii umane, de unde aspectul ei antropologic, Mirungere, taina persoanei în comuniune, de unde aspectul ei sacerdotal și harismatic, și Euharistie, taina împărtășirii cu umanitatea îndumnezeită a lui Hristos, de unde aspectul ei eclezial.

În istoria Bisericii au apărut uneori curente și tendințe extreme, care au încercat să modifice raportul dintre lucrarea Duhului Sfânt în Biserică și instituțiile ei sacramentale și canonice. De exemplu, instituționalismul rigid și ritualismul impersonal, care golesc slujirile ierarhice de vibrația Duhului, care nu mai au nici o eficiență pastorală sau misionară și care împiedică înnoirea vieții bisericești. De asemenea, profetismul, care împinge Biserica să rupă continuitatea cu tradiția și să elimine structurile ei sacramentale de bază, sub pretextul că în acest fel ea ar deveni mai dinamică. Astăzi, o mare amploare a luat mișcarea harismatică, de origine penticostalistă, care, spre deosebire de trecut când se organiza la periferia Bisericilor tradiționale ca un curent separat, tinde să se situeze înăuntrul acestor Biserici, ca un grup de înnoire radicală și de inspirație profetică. Spre deosebire de aceste tendințe, Ortodoxia a reușit să evite astfel de mișcări extreme.

2. Relevanța temei în contextul cercetării actuale

Ultimele decenii ale secolului trecut au fost marcate de o extraordinară și surprinzătoare redescoperire a Duhului Sfânt. De la Penticostalismul protestant la mișcarea harismatică ce a influențat mai mult sau mai puțin toate tradițiile creștine, a avut loc o mișcare de întoarcere de la o teologie centrată în mod unic asupra lui Hristos, un *hristomonism*, după cum a fost numită, spre o încercare de a înțelege mai bine persoana și lucrarea lui Dumnezeu ca Duh Sfânt. A șaptea Adunare a Sinodului Universal al Bisericilor,

ținut la Canberra în 1991, a ales o temă tipic pnevmatologică: «Vino, Duhule Sfinte. Reînnoiește întreaga creație!»

Rezultatele acestei reorientări a reflecției teologice au fost promițătoare, dar și deconcertante în multe sensuri. Penticostalismul și mișcarea harismatică, în multe din formele lor, au tendința desprinderii de o teologie trinitară tradițională și a focalizării exclusiv asupra unora dintre fenomenele asociate Duhului, precum vorbirea în limbi, limbajul profetic și minunile vindecătoare. La Adunarea de la Canberra, ortodocșii au reacționat atunci când „duhul” invocat într-o remarcabilă prezentare s-a dovedit a fi un *stoicheion*, „un paulin duh elementar al universului”, mai asemănător duhului păgân al acestei lumi decât Duhului Sfânt al lui Dumnezeu. Anii următori, din păcate, nu au adus un progres semnificativ înspre redescoperirea unei abordări trinitare tradiționale asupra tainei Duhului, o abordare ce acordă deplină atenție mărturiei biblice și patristice.

Dacă teologia are vreo substanță, dacă reflectă cu adevărat persoana lui Dumnezeu, prezența și scopul său în această lume, atunci teologia trebuie întemeiată, în mod special, pe revelarea de Sine a lui Dumnezeu Însuși, așa cum apare în scrierile canonice ale Bisericii. Pentru că doar aici se poate auzi vocea autentică a primelor mărturii ale Bisericii și experiența Dumnezeului Celui viu poate fi înfățișată. Părinții Bisericii răsăritene au arătat că *prosopon* sau „față” Fiului ne este revelată de către Duhul Sfânt. Dar Duhul însuși nu are o altă persoană care să-L facă cunoscut. Are El într-adevăr o „față”, o identitate personală? Experiența eclezială răspunde afirmativ. Teologia biblică și observațiile Sfinților Părinți, expuse în dogme, problematizează fundamentul acestei credințe.

Tradiția liturgică ortodoxă păstrează câteva rugăciuni adresate direct Celei de-a Treia Persoane a Sfintei Treimi. Pe lângă invocația obișnuită „Împărate Ceresc”, și canonul Pavcerniței de la Cincizecime, din tradiția slavă, poate cel mai semnificativ este luminânda Cincizecimii: „Preasfinte Duhule, Care de la Tatăl purcezi și prin Fiul ai venit la ucenicii cei necărturari, mântuiește pe cei ce Te-au cunoscut pe Tine Dumnezeu, și-i sfințește pe toți.” Așa cum se poate observa, cadrul acestei rugăciuni este unul trinitar.

Rugăciunea străveche *Marana tha* (Vino, Doamne!), referitoare la *parusia* lui Hristos întru slavă, este un vechi element liturgic care servește drept o „epicleză a lui Hristos” (Ap 22, 20; 1 Co 16, 22). Sfântul Apostol Ioan își încheie *Apocalipsa* cu o rugăciune: „Duhul și Mireasa zic: Vino!... Amin. Vino, Doamne Iisus!” Dacă Biserica invocă venirea lui Hristos ca Judecător și Mântuitor, ea face aceasta doar prin puterea Duhului. În mod similar, ea invocă venirea Duhului pentru a reînnoi creația întreagă, doar prin puterea și autoritatea lui Hristos.

Fiecare epicleză, adresată Duhului Sfânt, sau Fiului, este în ultimă instanță adresată lui Dumnezeu Tatăl, din care Fiul Se naște din vecie și de la care Duhul purcede din vecie.

Teologia creștină ortodoxă și experiența eclesială, prin urmare, știu că Duhul Sfânt este „a treia Persoană” a Dumnezeului treimic. În conformitate cu Crezul niceo-constantinopolitan, Duhul trebuie cinstit ca „Domn și Dătător de Viață”, titluri atribuite, în sensul lor propriu, doar ființei dumnezeiești. Duhul Sfânt este „închinat și mărit împreună” cu celelalte două persoane ale Sfintei Treimi, deoarece El este consubstanțial (*homoousios*), împărtășind aceeași natură, substanță sau esență, cu Tatăl și cu Fiul. Nici emanație de la Dumnezeu, nici divinitate separată, Duhul *este*, în mod inefabil și esențial, *Dumnezeu*.

Pentru a aborda taina Duhului ca Dumnezeu, cercetătorii ortodocși au elaborat în ultima vreme un număr de studii exegetice care subliniază relația tainică dintre Duhul și Fiul. Aceste investigații se focalizează atât asupra „Treimii imanente”, viața tainică a lui Dumnezeu, cât și asupra „Treimii iconomice”, proiectul și intervențiile lui Dumnezeu în lumea creată. Treptat, în cronologia dogmatico-teologică, și-a făcut apariția ceea ce se numește „hristologia pnevmatologică.” În conformitate cu această perspectivă, Duhul „pregătește, determină, alcătuiește și transmite” taina lui Hristos, așa cum apreciază părintele John Breck (*Sfânta Scriptură în Tradiția Bisericii*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003).

Correspondența dintre Fiul și Duhul se poate observa de la întrupare, prin botezul și misiunea pământească a Fiului de recapitulare a naturii umane în condiția harului și care culminează cu lucrarea Sa ca Domn înviat și înălțat. În toată această desfășurare, Fiul se găsește într-o relație reciprocă și profundă cu Duhul. Pe de o parte, Fiul este „trimis” de Duh să-și asume chipul omenesc în pântecul Fecioarei (*Lc* 1,35, *Flp* 2,7), este condus de Duhul în pustie pentru a fi ispitit de diavol (*Mc* 1,2), este împuternicit de Duh să-și îndeplinească misiunea mesianică (*Lc* 4, 14, *Mt* 12, 18, *In* 3, 34). Pe de altă parte, Fiul „trimite” sau transmite Duhul cu funcția de Învățător al Adevărului și Avocat sau Apărător în numele credinței (*allos parakletos*, *In* 14, 16; 16,7, 13-15; *Mc* 13,11). Hristologia este fundamental pnevmatologică în sensul că ființa însăși a Cuvântului întrupat este ființa Duhului Sfânt, iar misiunea mântuitoare a lui Hristos constă în a restaura harul dătător de viață al Duhului Sfânt pentru toată creația, potrivit scopului Tatălui. Acest scop este împărțit în întregime de Fiul și Duhul, deoarece ipostaturile dumnezeiești sunt perfect unite în voința lor comună.

Un accent complementar asupra hristologiei pnevmatologice se centrează pe semnificația persoanei lui Iisus Hristos în conturarea imaginii biblice a Duhului Sfânt. Această „pnevmatologie hristologică” încearcă să demonstreze cum este revelată, constituită și comunicată de către Iisus, Fiul Dumnezeu, taina Duhului și subliniază modul în care

scriitorii apostolici au intenționat să modeleze descrierea Duhului conform imaginii lor asupra lui Iisus. În tradiția ioaneică în special, chipul, „fața” sau persoana Mângâietorului, sau a Duhului Adevărului, devine vizibilă - adică perceptibilă și deschisă participării umane - prin reflectarea trăsăturilor personale proprii lui Iisus și a lucrării Sale revelatoare și mântuitoare. Așa cum Fiul dezvăluie „fața” sau chipul personal al lui Dumnezeu-Tatăl (*Mt* 11, 27; *In* 1,18; 17,4, 5, 26), tot astfel Iisus revelează Duhul ca unul ce continuă propriile funcții, revelatoare și „paracletică”, sau mijlocitoare, ale lui Iisus în veacul eshatologic al Bisericii.

Pentru a vedea relevanța acestor funcții complementare în recunoașterea „feței” Duhului, imaginea personală a acestui foarte profund și ascuns aspect al vieții dumnezeiești, trebuie o fundamentare pe textele biblice. Din aceste rațiuni metodologice, se impune o evaluare, pe cât posibilă în spațiul prezentei teze de doctorat, a evoluției conceptului de *Duh* în conștiința religioasă a lui Israel și, de asemenea, la marea schimbare ce a avut loc în această conștiință ca urmare a experienței Cincizecimii.

3. Scurt cadru al lucrării

Prezenta teză de doctorat este împărțită în 6 capitole, fiecare capitol fiind la rândul său împărțit în mai multe secțiuni în scopul unei analize clare, complete și logice a temei cercetare.

Primul capitol, intitulat „*Faptele Apostolilor în lumina exegetică și a erminiei Noului Testament*” este un capitol de introducere în cadrul teologic al operei lucane, în care se va preciza autorul și autenticitatea canonică a *Faptelor Apostolilor*, care este prin excelență un cadru al evidenței istoricității și geografiei creștinismului primar și nu în ultimul rând se va sublinia valoarea teologică a *Faptelor Apostolilor* în apologia identității creștine.

Capitolul al II-lea - „*Iconomia Duhului Sfânt în orizontul Bisericii după Faptele Apostolilor*” este o abordare teologică a Duhului Sfânt și a evenimentelor care au dus la întemeierea Bisericii creștine. În aceste sens, urmărind o desfășurare metodologică a ideilor, se va avea în primul rând în vedere prezentarea cadrului conceptual biblic al termenului „Duh Sfânt” (πνεῦμα, רוּחַ, רִּחְוָה), profilul teologic al lui *Ruach-Yahweh* în *Vechiul Testament*, Duhul Sfânt în orizontul teologiei *Noului Testament*, cu trei secțiuni: Duhul Sfânt ca „chip” al Fiului - continuitate și implicare reciprocă în iconomia mântuirii, funcțiile revelatorie, educativă, soteriologică ale Duhului Sfânt și Duhul Sfânt ca „Duh al înfierii” (*Romani* 8, 15) - un nou mod de relaționare al umanului cu divinul. În ultima secțiune a acestui capitol

atenția noastră se va focaliza pe evenimentul Cincizecimii și întemeierea Bisericii creștine, având în vedere pogorârea Duhului Sfânt (*Faptele Apostolilor* 2, 1-13), vorbirea în limbi (*Faptele Apostolilor* 2, 5-13) - efect al pogorârii Duhului Sfânt și anticipare a mesajului universal al creștinismului și unitatea comunității creștine în Duhul Sfânt: matrice a identității ecleziale.

Capitolul al III-lea, intitulat *Relația dintre botez și primirea duhului sfânt în Faptele Apostolilor. Reflecții exgetico-teologice la 8, 14-17, 10, 44-48, 19, 1-6*, își propune o analiză exegetică a anumitor evenimente din viața Bisericii primare, cu o sumă de precizări teologico-practice: Ἐβάπτισεν ὕδατι (botezul cu apă) - Βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ (botezul în Duhul Sfânt) în perspectiva lucană (*Faptele Apostolilor* 1, 5), primirea Duhului Sfânt după botezul cu apă în cazul samarinenilor (*Faptele Apostolilor* 8, 14-17), primirea Duhului Sfânt înainte de botezul cu apă (*Faptele Apostolilor* 10, 44-48), „Botezul lui Ioan” ca botez al pocăinței și primirea Duhului Sfânt (*Faptele Apostolilor* 19, 1-6) și gestul ritualic al punerii mâinilor și primirea Duhului Sfânt.

Capitolul al IV-lea - „Duhul Sfânt și misiunea Bisericii după *Faptele Apostolilor*, se vrea o analiză teologico-istorică a prezenței Duhului Sfânt în expansiunea creștinismului. În acest scop, vom urmări următoarea abordare: Duhul Sfânt - factor catalizator în eficiența misiunii de evanghelizare a Sfinților Apostoli. Sinodul Apostolic de la Ierusalim; călătoriile misionare - exercițiul dinamic de evanghelizare al „neamurilor” sub asistența Duhului Sfânt; lucrarea Duhului Sfânt în dezvoltarea dogmatică a învățăturii evanghelice („Păruți-sa nouă și Duhului celui Sfânt”); misiunea creștină - o actualizare continuă a lui Hristos înviat prin Duhul Sfânt.

Capitolul al V-lea, intitulat *Sfântul Duh și actualitatea lucrării sale în Biserică. Reflecții teologico-dogmatice*, se va focaliza pe elemente dogmatice rezultate ca implicare a Duhului Sfânt în viața Bisericii: harul divin, darurile Duhului Sfânt și raportul lor cu harul și Sfintele Taine. Desigur, în primul rând vom încerca să facem un tablou al persoanei treimice a Sfântului Duh în teologia ortodoxă, vom continua cu sublinierea faptului că cultul divin este o actualizare continuă a Cincizecimii, ca într-un final să prezentăm condiția umanului în orizontul sfințitor al harului divin.

Ultimul capitol, *Raportul dintre cincizecime, glosolalie și mișcarea penticostală*, va evidenția un profil al mișcării penticostale, harismatice și influența lor în spațiul românesc, fără a încheia cu o sumă de precizări apologetice.

4. Metode de cercetare

Obiectivul central al lucrării de față îl constituie analiza temeinică a iconomiei Duhului Sfânt în Biserică cu referință direct la *Faptele Apostolilor*, unde, pentru prima oară Persoana Treimică intră în istorie într-un mod vizibil, folosind o metodologie adecvată de cercetare a acesteia. De aceea, am prezentat metodele, tehnicile și procedeele folosite în cadrul acestui demers științific. Utilizând ca punct de referință abordarea științifică biblică, voi folosi metodele specifice cercetării de acest gen:

a) *Metoda exegetico-hermeneutică*: prin care s-au interpretat în perspectivă biblică, misionară, dogmatică și pastorală textul revelat al operei lucanice. Interpretarea pasajelor noutestamentare s-a realizat pe baza operelor Sfinților Părinți, a teologilor români, dar și pe lucrările teologilor moderni și contemporani aparținând spațiului apusean, în orizontul cărora a intrat *Faptele Apostolilor*.

b) *Metoda istorică*: prin care s-a încercat contextualizarea evenimentelor prezentate în opera lucană, evenimente de primă importanță pentru istoria Bisericii creștine, cu relevanță pentru timpul de atunci, dar cu un ecou puternic și pentru contemporaneitate. Scopul utilizării acestei metode în lucrarea mea a fost observarea caracteristicilor gândirii creștine a primului secol cu referire la Duhul Sfânt și diagnoza comunității creștine timpurii, care își contura atunci modul teologic de explicație a anumitor evenimente în dinamica misionară a expansiunii creștinismului prin predica apostolilor. Astfel, se poate contura un tablou istoric complex al gândirii și viețuirii teologice creștine, în care Duhul Sfânt o ocupat un loc important.

c) *Metoda sistematică*, prin care am urmărit să pun în evidență teologia Duhului Sfânt cu referire la cartea *Faptele Apostolilor* în mod general, și lucrarea Sa în Biserică în lumina operei lucane.

Ca instrumentar de lucru exegetic am folosit următoarele ediții ale Sfintei Scripturi: *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a PF Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodox Române, București, 1989; *Noul Testament*, versiune revizuită, redactată și comentată de Bartolomeu Anania, București, 1995; Alfred Rahlfs (Ed.), *Septuaginta. Id est Vetus graece iuxta LXX interpretes*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2004; K. Elliger et W. Rudolph (Eds.), *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1999; Robertus Weber (Ed.), *Biblia Sacra Iuxta Vulgatum Versionem*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1994; B. Aland, K. Aland, J.

Karavidopoulos, C.M. Martini & B.M. Metzger (Eds.), *The Greek New Testament*, United Bible Societies New York, 1993; *The Acts of the Apostles. Being the Greek Text as Revised by Drs. Westcott and Hort*, Fenton John Anthony Hort, Brooke Foss Westcott and Thomas Ethelbert Page (Eds.), Cambridge University Press, New York, 2009.

Nu în ultimul rând, menționăm faptul că interpretarea anumitor paragrafe biblice vechi va implica o analiză de factură lingvistică a termenilor cheie (*Duh Sfânt, pnevma, cincizecime*), ceea ce ne-a determinat să apelăm la lexicoane, dicționare și enciclopedii de specialitate: *A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament*, Barclay M. Newman, Jr., Deutsche Bibelgesellschaft United Bible Societies, Hendrickson Publishers, 2010; *A Greek English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Frederick William Danker (Ed.), 3rd edition, University of Chicago Press, 2001; *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, Kevin J. Vanhoozer (Ed.), Society for Promoting Christian Knowledge, London, 2005; *Dicționar Biblic*, J. D. Douglas (Ed.), traducere de Liviu Pop, John Tipei, Societatea Misionară Română Editura „Cartea Creștină”, Oradea, 1995; *Dicționar Biblic*, Vol. I, traducere din limba franceză de Constantin Moisa, Editura Stephanus, București, 1995; *Eerdmans Dictionary of the Bible*, David Noel Freedman (Ed.), William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 2000; Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich (Eds.), *Theological Dictionary of the New Testament*, Volume 6, Translator and Editor: Geoffrey W. Bromiley, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 2003; *Harper Collins Bible Dictionary, Revised Edition*, Paul J. Achtemeier (Ed.), HarperSanFrancisco, New York, 1996; J. Lust, E. Eynikel & K. Hauspie, *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2003; J. M. Harden, *Dictionary of the Vulgate New Testament*, Society for Promoting Christian Knowledge, London, 1921; *The New International Dictionary of New Testament Theology*, Vol. 1, Colin Brown (Ed.), Regency, Grand Rapids, 1975.

CONCLUZII

Pentru creștinul de astăzi este un fapt absolut firesc să mărturisească credința sa în Sfânta, dumnezeiască și făcătoare de viață Treime, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Dar această credință mărturisită are la baza sa învățătura ce se află în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție despre unicul și adevăratul Dumnezeu cel în Treime închinat și slăvit. Însă, întorcându-ne în istorie, la o cercetare succintă observăm că învățătura despre Sfânta Treime s-a cristalizat cu greu în cadrul sinoadelor ecumenice datorită învățăturilor eronate răspândite de eretici.

Obiectul acestei teme, persoana Sfântului Duh, care reprezintă pivotul unității în biserică, prin pogorârea Sa în chip de limbi de foc la Cincizecime, potrivit economiei divine arată nu numai voința divină de a cuprinde în biserică, locul unde se manifestă plener iubirea, toată lumea unificată în această iubire, ci și voința ca în această unitate să se mențină identitatea fiecărei persoane.

Consubstanțialitatea, egalitatea și perihoreza persoanelor treimice determină sinergia Treinică sau, cu expresia lui V. Lossky „Treimea teologică”, reflectându-se ca o „Treime Iconomică”, printr-o kenoza creatoare, sfințitoare și în cele din urmă mântuitoare.

Pneumatologia Fericitului Augustin, de asemenea, este împletită în genere cu considerații despre Tatăl și Fiul în ansamblul teologiei sale trinitare fără sistematizare, cu multe enunțări și reveniri.

Sfântul Duh reprezintă o realitate de sine și prin sine subzistentă reprezentându-se în lume ca dar, dar fără a se confunda cu darul care nu-i de sine subzistent, dar subzistă ipostatic în el, deoarece spune Sfântul Vasile cel Mare „viața pe care o transmite Sfântul Duh altei persoane nu se desparte de el” .

Sfântul Vasile arată în opera sa că Duhul Sfânt nu este creatură, El este sfânt prin natură, după cum sfinți prin natură sunt Tatăl și Fiul, El completând Sfânta și Fericita Treime, pentru că nu poate exista comuniune deplină în doi, ci adevărata comuniune o împlinește și o desăvârșește al treilea.

Prin lucrarea dumnezeiască ce se termină „în Duhul” sau „prin Duhul” se urmărește până la urmă realizarea împărăției lui Dumnezeu. De aceea, Sfântul Chiril declară ca Fiul realizează „în Duhul” sau „prin Duhul” împărăția lui Dumnezeu.

Duhul Sfânt ca principiu al unității Bisericii – Sfântul Luca relatează în cea de-a doua scrisoare a sa, intitulată Faptele Apostolilor, împlinirea făgăduinței făcute Sfinților Apostoli de Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu: pogorârea Sfântului Duh asupra lor, întemeierea

Bisericii și răspândirea creștinismului în Palestina și în principalele centre și regiuni ale Imperiului Roman, începând de la Ierusalim și până în Spania.

Biserica ia ființă în momentul când Sfântul Duh s-a revărsat peste Sfinții Apostoli care „erau toți Apostolii împreună la un loc” (Fapte II, 1) și când, primind cu credință cuvântul propovăduit de ei, s-au botezat ca la trei mii de oameni (Fapte II, 14-41).

La Cincizecime, când ia naștere Biserica, se împlinește profeția lui Ioil: „Voi turna din Duhul Meu peste tot trupul...” (Fapte II, 17, cf. Ioil III, 1). În această zi de naștere a Bisericii, lucrarea Sfântului Duh, ca element de unitate, se face văzută și simțită prin „darul” glosolaliei, acordat Apostolilor (Fapte II, 4) și prin „darul” înțelegerii acestei vorbiri în limbi noi (Fapte II, 6), acordat ascultătorilor de diferite naționalități.

Prin scopul și semnificația ei, minunea de la Cincizecime are efecte cu totul opuse fenomenului de la turnul Babel. Ea sfînțește, consacră și legitimează diversitatea tuturor limbilor pământului, ea nu le desființează, nu le înlocuiește cu o limbă unică, ca aceea înainte de turnul Babel, ci le păstrează în diversitatea lor multiplă. Dublul fenomen harismatic de la Cincizecime, adunând laolaltă felurimea limbilor, arată că cuvântul lui Dumnezeu este adresat tuturor popoarelor și poate fi tălmăcit în orice limbă. De aceea comparând minunea de la Cincizecime cu cele întâmplare la turnul Babel, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „Odinioară limbile divizaseră pământul și schimbaseră în separație o asociație rău întocmită. Astăzi devin legătura care unește între ele părțile pământului și care schimbă discordia în armonie. Aceasta este semnificația profundă a apariției Duhului Sfânt în chipul limbilor de foc”.

Sfinții Apostoli primesc plenitudinea harului divin în ziua Cincizecimii (Fapte 2), data oficială a nașterii Bisericii. Ea este pentru Biserică, ceea ce a fost pentru Iisus Hristos clipa botezului, când Duhul Sfânt, s-a sălășluit în chip văzut asupra Lui, și când Dumnezeu-Tatăl L-a mărturisit ca pe Ful Său și Mântuitorul lumii (Fapte X, 38).

Duhul Sfânt se pogoară peste Sfinții Apostoli, iar aceștia propovăduiesc o unică învățătură. Unitatea învățaturii izvorăște din faptul că ei grăiesc numai despre cele ce au văzut și au auzit (Fapte 4, 20). În orice împrejurare, la templu (Fapte 2, 46; 3, 1; 5, 12, 26, 42 ș.a.), prin case (Fapte 4, 42; 12, 12; 18, 7 ș.a.), în sinagogi (Fapte 13, 5, 14, 42; 14, 1; 17, 1-2, 10, 17; 18, 4-5 ș.a.), în fața mai marilor preoților și a întregului sinedriu (Fapte 13, 3 ș.a.), Sfinții Apostoli neîncetat învață și binevestesc (Fapte 5, 42), pe același singur Domn și Mântuitor Iisus Hristos, pe care „Dumnezeu L-a înviat” (Fapte 2, 24; 3, 15, 26; 4, 10; 5, 30; 10, 40; 13, 33 ș.a.) și „L-a înălțat prin dreapta Sa Stăpânitor și Mântuitor” (Fapte 5, 31) și pe care „L-a rânduit să fie judecător al celor vii și al celor morți” (Fapte 10, 42). Acest Hristos

este „piatra cea din capul unghiului” pentru că „întru nimeni altul nu este mântuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, dar între oameni, în care trebuie să ne mântuim noi” (Fapte 4, 11-12).

Duhul Sfânt are o mare lucrare în Biserică, dar aceasta se produce în interiorul economiei trinitare a mântuirii. Pneumatologia este inclusă deopotrivă în teologie și economia generală a Sfintei Treimi.

Începând cu facerea lumii, lucrarea Sfântului Duh susține și imprimă mișcarea cosmosului cu ajutorul energiilor divine necreate .

Lucrarea comună a Cuvântului și a Sfântului Duh s-a manifestat de asemenea la crearea omului. Cuvintele din Geneză: “Să facem pe om după chipul și asemănarea noastră” (1, 26) indică participarea tuturor Persoanelor divine la actul creației. Narațiunea biblică subliniază că Dumnezeu l-a zidit pe om din țărână și a suflat în fața sa suflare de viață, astfel încât el a devenit vie (Fac. 2, 7). Loissky interpretează acest dat biblic în sensul că în actul creării este implicat harul, sufletul primind în același timp viața și harul. Harul Sfântului Duh constituie adevăratul principiu pe care se întemeiază existența noastră spirituală.

Contribuția Logosului se vedește mai ales în crearea rațiunii, care luminează mintea și întemeiază judecata, în timp ce Sfântul Duh înzestrează inima cu darul virtuților, precum și cu căldura iubirii divine . O asemenea separare poate părea artificială, deși ea se întemeiază pe scrierile Sfinților Părinți.

În toate timpurile teologii au discutat mult cu privire la semnificația chipului divin, după care a fost creat omul. Părerea cea mai răspândită, mai ales printre ortodocși, este că Sfântul Duh, o dată cu insuflarea vieții, i-a dăruit lui Adam harul prin care omul se înrudea cu Dumnezeu și devenea astfel chipul Creatorului său. Lui Olivier Clement i se pare că întrevide aici germenul și făgăduiala Cincizecimii . Pe de altă parte, Sfântul Chiril din Alexandria afirmă că o ființă, zămislită din pământ, nu ar fi putut deveni după chipul lui Dumnezeu, dacă nu ar fi primit suflarea divină .

În virtutea existenței chipului divin, Adam se găsea într-o strânsă comuniune cu Fiul și cu Sfântul Duh, comuniune împlinită prin mijlocirea energiilor divine necreate. Ca o urmare a darurilor primite, poseda pe deasupra și puterea creatoare. El este acela care, la porunca lui Dumnezeu, dăruiește nume tuturor dobitoacelor, tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor sălbatice (Fac. 2, 20). Dumnezeu îl îndeamnă, de asemenea, să cultive și să păzească grădina Edenului. În aceste îndemnuri divine apare limpede vocația de creator a omului.

Lucrarea Sfântului Duh nu s-a limitat totuși în a descoperi oamenilor dumnezeirea lui Hristos. De-a lungul întregii vieți a lui Iisus, El nu a încetat să-L asiste în clipele grele și.

A continuat lucrarea Sa de sfințire a naturii umane, începută la întrupare. La rândul Său, Hristos Îl va face cunoscut pe Sfântul Duh oamenilor, dezvăluind câteva din însușirile Sale esențiale, înainte de a-L trimite peste capetele apostolilor.

Încă de la nașterea lui Iisus se constată prezența Duhului Sfânt care îl va descoperi îngerilor, chemați să vestească păstorilor vestea cea bună. Slava, de care vorbește evanghelistul (Luca 2, 5) este tocmai semnul prezenței Duhului, căci Cel ce dăruiește harul este de “asemenea numit Duhul Slavei (1 Petru, 4, 14).

Aducerea lui Iisus prunc la templu s-a îndeplinit tot la umbra Duhului Sfânt, care apare adesea invocat în cursul relatării acestui episod. Despre dreptul Simeon, care a dezvăluit mesianitatea pruncului și sensul chemării sale, se spune că “Duhul Sfânt era asupra lui” (Luca 2, 25). În timpul lungii perioade petrecute de Iisus la Nazaret, perioadă despre care nu cunoaștem aproape nimic, este de presupus că sfințirea firii umane din Iisus, începută la întrupare, s-a continuat prin mijlocirea energiilor divine necreate, al căror izvor se găsea atât în natură divină a lui Hristos, cât și în Sfântul Duh, Împărțitorul harului. Pătrunderea energiilor divine până în adâncurile firii umane a lui Hristos o umplea cu Duhul Sfânt făcând astfel posibilă restaurarea omului. Anii petrecuți în taină la Nazaret au fost aceia în care a avut loc lenta prefacere a firii omenești din Iisus, îndeplinită sub acțiunea sfințitoare a Sfântului Duh. Geneza personalității Sfântului Ioan Botezătorul nu se explică decât tot prin prezența Duhului Sfânt, de care va fi umplut, potrivit mărturiei Sfântului Luca, încă din pânțele maicii sale (Luca 1, 15). Acela chemat să-L descopere pe Hristos lui Israel și să-L boteze, trebuia să fie mânat și luminat de Sfântul Duh. El însuși va mărturisi că pogorârea Duhului peste capul lui Iisus fusese semnul prin care Acela care îl trimisese îl vestise că va trebui să-L recunoască pe Hristos. Sfântul Ioan spune despre sine că nu este decât un glas. Glasul, care vorbește prin el și vestește sosirea lui Mesia, este Duhul Sfânt.

În clipa când Iisus a fost botezat de Sfântul Ioan, Duhul Sfânt a coborât peste El în chip de porumbel. Trebuie subliniat că aceasta este singura formă însuflețită sub care Duhul a apărut vreodată oamenilor și care sugerează blândețe și puritate. Există deci o corespondență tainică între Sfântul Duh și forma sub care S-a manifestat.

Coborârea Duhului peste Iisus a avut mai multe finalități. Ea a reprezentat, pe de o parte, ungerea plenară a omului Iisus. Duhul a coborât în chip direct peste El și S-a unit cu firea Sa omenească, prin mijlocirea energiilor divine, consacându-L astfel în vederea misiunii Sale. Sfântul Chiril al Alexandriei insistă asupra faptului că odihna Duhului asupra lui Hristos a avut drept urmare să-i redea omului harul pierdut prin cădere.

Trebuie subliniat că numai după această consacrare a început Iisus să predice, primele sale cuvinte cu care s-a adresat locuitorilor din Nazaret fiind luat din cartea profetului Isaia: “Duhul Domnului este peste mine” (Luca 4, 18).

În același timp, odihna Duhului peste Persoana Dumnezeuului întrupat a avut drept scop să descopere oamenilor dumnezeirea Sa. Acesta este adevăratul sens al cuvântului “Epifanie”, care înseamnă arătare, revelație. Odihna Duhului peste Fiul, care constituie una din caracteristicile relațiilor dintre cele două Persoane divine în planul vieții intratrinitare și care are drept scop să-L pună pe Fiul în plină lumină, să-L arate, se continuă astfel și în plan temporal. Hristos va fi cunoscut în Sfântul Duh și prin Sfântul Duh.

În ce-L privește pe Iisus, coborârea Duhului a mai avut încă o finalitate: ea l-a confirmat Fiului iubirea Tatălui. Duhul este Acela care îi unește pe Tatăl cu Fiul prin iubire și a îndeplinit înfierea cerească a omului Iisus. Hristos se naște din Fecioara Maria, prin lucrarea Duhului Sfânt și tot prin El primește ca om înfierea cerească. Este semnificativ că Tatăl l-a recunoscut drept Fiu numai după coborârea Sfântului Duh. Cuvântul este Fiul Tatălui din veșnicie, dar ca om El nu dobândește acest har decât după ce Duhul Sfânt s-a pogorât asupra Lui. Unirea desăvârșită a celor două firi, care totuși vor rămâne distincte pe vecie, s-a realizat așadar la umbra Duhului Sfânt.

Numai începând cu acest eveniment unic și tainic, adică de la Botez încoace, a început Iisus să vorbească poporului despre vestea cea bună. Tot sub inspirația Sfântului Duh a descoperit Sfântul Ioan Botezătorul caracterul jertfelnic al misiunii lui Mesia, pe care îl va numi “Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii” (Ioan 1, 29). Luminat de Sfântul Duh, el a descoperit esența însăși a misiunii Dumnezeuului întrupat, care va fi jertfit pentru păcatele oamenilor. Porumbelul l-a revelat pe Miel. Sfântul Ioan a fost vestitorul misiunii împletite a Duhului cu aceea a Logosului, trimisul Porumbelului și al Mielului.

Înainte de a începe să propovăduiască, Iisus a trebuit să dea o cumplită luptă cu ispititorul, care încerca să împiedice mântuirea omului. Tot Sfântul Duh l-a dus pe Iisus în pustiu, unde trebuia să dea lupta hotărâtoare, în vederea mântuirii neamului omenesc. Pentru a redobândi slava pe care o avusese din veșnicie și a-l elibera pe om de păcatul care îl supusese forțelor răului, Hristos trebuia să-l învingă pe dușmanul neamului omenesc. Această încercare nu putea fi evitată, căci ea constituia o etapă esențială pe calea mântuirii.

Viața pe care ne-o împărtășește Hristos este însăși viața Duhului căci numai în Iisus îl întâlnim în mod deplin pe Sfântul Duh. În. ajunul Patimilor, Domnul va stărui și mai mult asupra legăturii care îi unește cu Mângâietorul, dar, încă de la începutul misiunii sale, El a

arătat că unul din scopurile chemării Sale era de a reda omului pe Duhul Sfânt, în vederea mântuirii.

Sfântul Duh va avea darul de a-l repune pe om într-o relație de dependență filială față de Tatăl căci, după cum spune Sfântul Pavel, creștinii nu mai sunt robi, deoarece Dumnezeu a trimis “Duhul Fiului Său” (Gal. 4, 6) în inimile lor. Iisus îi învață pe ucenici să-L numească pe Dumnezeu Tată, tocmai deoarece ei vor primi harul Sfântului Duh, care îi va preface în fii ai Tatălui ceresc.

Transfigurarea firii omenești din Hristos a fost posibilă datorită energiilor necreate care au îndumnezeit-o, energii al căror izvor se găsea atât în propria Sa natură divină, unită ipostatic cu cea omenească, cât și în Duhul Sfânt. Apare din nou legătura strânsă dintre Fiul și Duhul, Sfințitorul firii umane din Iisus și Cel care a contribuit la arătarea dumnezeirii Sale.

Pentru Sfântul Grigorie Palama Duhul Sfânt este bucuria Tatălui și a Fiului. Sfântul Duh este Persoana divină care are darul de a descoperi iubirea reciprocă dintre Tatăl și Fiul și, prin această vocație, El este Dăruitorul bucuriei. Misiunea Sa constă în a face ca bucuria pe care o dăruiește să fie o bucurie participată, resimțită în comun de cele trei Persoane divine. Tot Sfântul Duh este Cel care revarsă bucuria în sufletele dreptilor, prin mijlocirea harului. De aceea bucuria este semnul prezenței Duhului într-un suflet, pe când absența bucuriei trădează o stare de uscăciune spirituală, proprie sufletului lipsit de darul Mângâietorului.

Tertulian, vorbind de Duhul Sfânt, îl numește “cel vesel”. Pare că darul bucuriei este una din principalele binefaceri pe care ni le aduce Paracletul. Sfântul Pavel, de asemenea, încercând să definească eonul viitor spunea: “împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt” (Rom. 14, 17). Numai în împărăția cerurilor, bucuria dăruită de Paraclet credincioșilor va atinge plenitudinea.

În clipa când îi învață pe ucenici rugăciunea “Tatăl nostru”, Iisus le-a spus că darul Sfântului Duh nu va fi niciodată refuzat celui care îl cere. Este rugăciunea care va fi întotdeauna îndeplinită: “Dacă voi, răi fiind, știți să dați fiilor voștri daruri bune, cu cât mai mult Tatăl vostru Cel din ceruri va da Duh Sfânt celor care cer de la El” (Luca 11, 13). Tatăl, care nu respinge niciodată o rugă fierbinte, cu atât mai mult le va dăruia Duhul Sfânt celor care Îi cer, căci simplul fapt de a-L dori denotă o sete spirituală.

Trebuie observat, însă, că prezența Sfântului Duh în suflet este legată de aceea a Fiului și a Tatălui. Duhul nu vine niciodată singur, iar acela care îl primește se găsește de asemenea în strânsă legătură cu Hristos, căci Duhul nu poate fi nicicând despărțit de Fiul. Sfântul Chiril al Alexandriei a arătat că deoarece Fiul sălășluiește în noi, prin Duhul Sfânt,

putem spune că suntem chemați la filiația divină . Tatăl ne va primi deci ca fii adoptivi, în virtutea prezenței Duhului în sufletul nostru.

Un alt episod din viața Domnului, care a revelat încă una din trăsăturile esențiale ale lucrării Paracletului, a fost vindecarea demonizatului orb și mut. Cu acest prilej, fariseii au îndrăznit să-L acuze pe Iisus că izgonește demonii cu ajutorul lui Beelzebut, căpetenia demonilor. După ce a respins cumplita hulă, Domnul a adăugat: “Dacă Eu cu Duhul lui Dumnezeu scot pe demoni, iată a ajuns la voi împărăția lui Dumnezeu” (Matei 12, 28). Este o afirmație de o însemnătate capitală. El descoperă aici rolul Sfântului Duh în lupta dusă împotriva forțelor demonice, care încearcă să-i înrobească pe oameni.

Acela pe care, în ultima Sa cuvântare, Îl va numi “Mângâietorul” apare aici în ipostaza de apărător al omului. Lucrarea Sa nu se rezumă, deci, numai la a întări și Sfinți pe aleși, ci posedă de asemenea un caracter combativ atunci când se opune instigărilor demonice.

Duhul Adevărului trebuie că prin însăși vocația Sa să-l combată pe acela numit de Iisus “tatăl minciunii” (Ioan 8, 44). El înfruntă, pe temeiul misiunii Sale, orientată spre împlinire și plenitudine, forțele malefice care tind spre distrugerea și nimicirea oricărei ființe. Pe toate planurile lucrarea Duhului Sfânt urmărește să o anuleze pe aceea a demonilor și să-l susțină pe om în clipa când este ispitit de spiritul rău. Din cuvintele lui Iisus mai rezultă și că semnul care indică apropiata ivire a împărăției este biruința asupra demonilor dobândită de Hristos cu ajutorul Duhului Sfânt.

În Evanghelia sa, Luca a folosit în locul cuvântului “Duhul” prin care Iisus afirma că a izgonit demonii, cuvântul “deget”: “Iar dacă Eu cu degetul lui Dumnezeu scot pe demoni...” (Luca 11, 20). Sfinții Păriți, și printre ei îndeosebi Sfântul Vasile și Calist Patriarhul, au socotit că degetul lui Dumnezeu nu putea fi decât Sfântul Duh. Numirea de “deget” I se potrivește într-adevăr Aceluia a cărui misiune are drept scop să reveleze, să inspire, să atragă atenția. “Degetul este simbolul lucrării arătătoare”. El a descoperit profeților tainele viitorului și tot El ne arată calea de urmat.

Când, în altă împrejurare, fariseii vor îndrăzni din nou să-L urmeze pe Iisus că ar avea un duh necurat, El va face o nouă revelație cu privire la Sfântul Duh: “Cine va huli împotriva Duhului Sfânt nu are iertare în veac, ci este vinovat de osânda veșnică”. (Marcu 3, 29). Este o afirmație extrem de gravă, mai ales dacă ținem seamă de versiunea lui Matei și a lui Luca, mai dezvoltate: “Celui care va zice cuvânt împotriva Fiului Omului, se va ierta lui, dar celui care va zice împotriva Duhului Sfânt, nu i se va ierta lui, nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie”. (Matei 12, 32). Acest verset a constituit de totdeauna o piatră de încercare pentru

exegeți, căci la prima vedere s-ar părea că Hristos ar fi mai prejos de Duhul Sfânt. Ținând însă seamă de misiunea Duhului, care constă în a revela dumnezeirea Fiului, în a deschide inimile pentru primirea Evangheliei, hula împotriva Sfântului Duh echivalează cu negarea a însăși existenței Sfintei Treimi. Acela care îl va jigni pe Iisus, ca om, neștiind că este Fiul lui Dumnezeu, va putea fi iertat. Dar acela care se va ridica împotriva Duhului Sfânt, respingând chemarea Sa, va nega în acest mod însăși dumnezeirea Fiului și, ca atare, va pune la îndoială chiar existența Sfintei Treimi. Revoltă împotriva Duhului atinge însuși temeiul Dumnezeirii treimice.

Păcatul împotriva Duhului Sfânt poate îmbrăca diferite forme. Orice încercare de răzvrătire împotriva lui Dumnezeu, de contestare a prezenței Sale atât în lume, cât și în sufletul omului, constituie un păcat împotriva Sfântului Duh. De asemenea, orice întinare a chipului divin, propriu fiecărui suflet, îndeplinită fie printr-un păcat personal, fie împingându-l pe aproapele în ispită, poate fi socotită drept un păcat împotriva Duhului. Să nu uităm că Sfântul Pavel îi îndemna pe efeseni să nu întristeze Duhul cel Sfânt (Efes. 4, 30), căci Mângâietorul Se mâhnește ori de câte ori omul se îndepărtează de Dumnezeu.

Din punct de vedere soteriologic, păcatul împotriva Duhului nu va fi iertat, deoarece el se împotrivește economiei mântuirii, Sfântul Duh fiind Împărțitorul energiilor divine, menite să actualizeze mântuirea .

În ajunul Patimilor, în cuvântarea rostită pentru a-i întări pe ucenici înaintea grelei despărțiri, a vorbit Iisus, în modul cel mai clar, despre Sfântul Duh și despre misiunea Acestuia. Bulgakov a comparat această cuvântare cu o simfonie, a cărei temă principală este trimiterea Duhului, temă care, combinându-se cu alte motive secundare, dă naștere la multiple variațiuni, a căror dominantă rămâne mereu taina celei de a treia Persoane divine . Mântuitorul îi îndeamnă pe ucenici să păzească poruncile Sale, dovedind astfel iubirea pe care I-o poartă, în timp ce El le făgăduiește să-L roage pe Tatăl să le trimită un alt Mângâietor, care să fie cu ei în veac. Este prima dată că rostește numele de Mângâietor, termen care, aplicat Duhului Sfânt, implică o adevărată teologie.

Cuvântul “Paraclet”, însemnează în greacă “avocat”, “apărător”, dar și “Mângâietor”, tălmăcire pentru care au optat Sfinții Părinți și traducătorii Noului Testament și care este cea mai potrivită pentru a sugera misiunea Sfântului Duh. Toate aceste denumiri se aplică Duhului, căci ele revelează diferitele aspecte ale lucrării Sale în ce-l privește pe om. Aceea de Mângâietor este însă cea mai potrivită, dat fiind că ea pune în evidență lucrarea soteriologică îndeplinită de Sfântul Duh. Sfântul Chiril al Ierusalimului spune că Duhul “vine să mântuiască, să vindece, să învețe, să sfătuiască, să întărească, să mângâie, să lumineze”.

Accentul cade mereu pe ajutorul oferit de Sfântul Duh omului, în vederea mântuirii sale. Sfântul Pavel spune că Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre atunci când ne rugăm, căci nu știm să ne rugăm cum trebuie, de aceea însuși Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite (Rom. 8, 26). Este o mărturie de o însemnătate capitală, care pune în evidență trăsătura dominantă a lucrării Paracletului.

Leon Bloy, în una din admirabilele sale intuiții, L-a numit pe Sfântul Duh “Domnul lacrimilor”, atât pentru că lacrimile sunt semnul prezenței Sale, cât și pentru că El are darul de a șterge lacrimile, de a ne mângâia când suntem îndurerați .

Denumirea de “apărător” sau “avocat” se potrivește de asemenea Duhului, care are drept misiune să ne ocrotească de duhul cel rău și să ne ia apărarea în clipă supremă a Judecății de apoi.

Este semnificativ că Iisus vorbește de “un alt Mângâietor”, de unde reiese că El însuși este numit Mângâietor. Sfântul Ioan evanghelistul Îl numește pe Iisus “Mângâietor” în prima sa epistolă (Ioan 2, 1). Lucrarea Fiului nu poate fi despărțită de aceea a Duhului, cu care ea este convergentă. De aceea se poate atribui și lui Hrislos misiunea de Mângâietor și apărător, proprie Duhului Sfânt.

În cuvântarea de rămas bun, Iisus merge mai departe și descoperă originea divină a Paracletului: “Iar când va veni Mângâietorul pe care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine” (Ioan 15, 26). Cuvintele Domnului sunt formale: nu trebuie confundată purcederea Fiului, care are loc din veșnicie și care își găsește originea în Tatăl, cu trimiterea, îndeplinită în timp, lucrare la care ia parte, Tatăl, dat fiind că lucrările sau energiile Sfintei Treimi sunt comune tuturor Persoanelor divine.

Sfântul Duh va fi trimis de Fiul, dar va veni și din propriul Său imbold. El va răspunde la rugăciunea lui Iisus “voi ruga pe Tatăl”, care va dăruia un alt Mângâietor, dar aceasta numai după înălțare. Bulgakov crede că, de la înviere și până la Cincizecime, Iisus nu a încetat de a se ruga pentru că Duhul să coboare asupra credincioșilor și să încununeze astfel lucrarea sa soteriologică . Sfântul Duh va rămâne pe vecie cu ei, le făgăduiește Hristos ucenicilor Săi, și această făgăduială se va îndeplini începând cu Cincizecimea.

Iisus Îl mai numește pe Sfântul Duh și “Duhul Adevărului”, denumire care de asemenea implică o întreagă doctrină. Din moment ce Hristos este Adevărul ipostaziat, “Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6), Duhul, care este chipul Fiului, va poseda adevărul plinar pe care îl va împărtăși celor credincioși, prin mijlocirea energiilor divine. Domnul afirmă în aceeași cuvântare: “Duhul Adevărului vă va călăuzi la tot adevărul” (Ioan

16, 13). Adevărul, descoperit prin harul Sfântului Duh, îi ajută pe oameni să pătrundă în tainele divine, îi împiedică de a cădea în eroare și le arată calea în vederea mântuirii. Acela care este călăuzit de Sfântul Duh are o înțelegere justă a sensului vieții și dovedește o judecată dreaptă și lipsită de patimi față de slăbiciunile aproapelui. Atitudinea sa respiră echilibru și seninătate. Adevărul spiritual nu poate fi atins în plenitudinea sa decât prin har. Criza filozofică și morală în care se află omul de astăzi indică distanța care îl desparte de Duhul Adevărului. “Fără Duhul toate sunt pline de întuneric și pustii de adevăr” spunea Patriarhul Calist în secolul al XIV-lea .

Iisus nu S-a mărginit să vorbească de venirea Paracletului, ci a schițat în linii mari în ce va consta misiunea Sa. Lucrarea Sfântului Duh se va desfășura în trei direcții. În primul rând, ea îl va viza pe Hristos, căruia îi va da mărturie și pe care îl va slăvi. După înălțare la Cincizecime credincioșii îl vor cunoaște pe Hristos prin Duhul Sfânt, care Se odihnește, asemeni unei lumini, peste Iisus, punând în evidență dumnezeirea Sa. Sfântul Duh este lumina spirituală în care se vede Hristos .

În al doilea rând, lucrarea Paracletului va avea în vedere pe ucenici și pe toți cei care vor crede în Hristos, iar în ultimă instanță lumea ostilă față de Dumnezeu. În ce-i privește pe ucenici, Sfântul Duh îi va învăța toate și le va aduce aminte despre toate cele spuse lor de Iisus (Ioan 14, 26), îi va călăuzi la tot adevărul și cele viitoare le va vesti (16, 13). Duhul va avea și darul de a deschide mințile și inimile pentru a le pregăti să primească chemarea lui Hristos. Fără a schimba nimic din învățătura lui Iisus, El o va adânci și adăpta potrivit cu diferitele epoci și cu posibilitățile de receptare ale fiecărui credincios.

Lucrarea Duhului are însă și un caracter profetic, căci El va descoperi oamenilor sensul evoluției istorice ca și apropierea Parusiei.

Este mai greu de înțeles poziția Duhului față de lume. Trebuie, în primul rând, să stabilim ce înțelege Iisus prin termenul “lume”, atunci când afirmă că lumea nu poate să-L primească pe Duhul, fiindcă “nu-L vede, nici nu-L cunoaște” (Ioan 14, 17). Noțiunea de “lume” are în Noul Testament un caracter ambiguu, care apare cel mai evident la Sfântul Ioan evanghelistul. La începutul Evangheliei sale, apostolul afirmă: “Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat, ca oricine care crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică. Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască prin El lumea” (Ioan 3, 16, 17). Și tot același apostol scrie în prima sa epistolă: “Știm că suntem din Dumnezeu și lumea întreagă zace sub puterea celui viclean” (Ioan 5, 19).

Între aceste două afirmații contradictorii trebuie găsită o modalitate de conciliere. Lumea ca atare nu poate fi rea, căci ea este opera lui Dumnezeu care va fi salvată și sortită

transfigurării finale, datorită jertfei lui Hristos . Totuși, în cursul evoluției istorice tot ceea ce din lume s-a îndepărtat de Dumnezeu și a acceptat să graviteze în zone străine de har, deci golite de Duh și în consecință supuse influenței forțelor demonice, a constituit, în mod temporar, domeniul celui viclean.

Această lume este opacă la influența Paracletului și despre ea afirmă Iisus că Duhul “venind, va vădi lumea de păcat, de dreptate și de judecată . De păcat, pentru că ei nu cred în Mine; de dreptate, pentru că Mă duc la Tatăl Meu și nu Mă veți mai vedea; și de judecată, pentru că stăpânul acestei lumi a fost judecat”. (Ioan 16, 8-11).

Păcatul lumii constă așadar în a nu recunoaște dumnezeirea lui Hristos. Este un păcat ce nu va înceta să se ivească până la sfârșitul istoriei, îmbrăcând diferite forme. Paracletul apare aici în ipostaza de apărător al credinței și de biruitor al spiritului celui rău. Acela, care are drept misiune să descopere oamenii pe Fiul lui Dumnezeu, lucrează spre anihilarea oricărei acțiuni ce tinde spre negarea divinității Sale și a lucrării Sale răscumpărătoare. Este o acțiune cu caracter combativ care se va continua de-a lungul întregii istorii. Ea dovedește că același Duh, care mângâie și întărește, arde cu flăcări spirituale orice încercare de răzvrătire împotriva lui Dumnezeu și a Fiului Său. Sfântul Pavel vorbește de sabia Duhului, care, cu ajutorul cuvântului lui Dumnezeu, constituie cea mai de seamă armă în lupta împotriva celui viclean (Efes. 6, 17). Apare aici caracterul intransigent, ostil oricărui compromis, propriu lucrării Sfântului Duh.

Duhul va învinovăți lumea de nedreptate, deoarece ea îl va condamna pe Iisus pe nedrept prin împuterniciții ei, care L-au crezut vinovat, în timp ce El, prin moartea Sa, Și-a recăpătat slava pe care a avut-o de la Tatăl din veșnicie.

În fine, tot Sfântul Duh va vesti începutul judecății, căci o dată cu moartea și învierea lui Iisus începe judecata lumii. De la răstignire se intră în perioada eshatologică, care se deschide prin înfrângerea lui Satana. În ziua intrării Sale solemne în Ierusalim, Iisus spusese: “Acum este judecată acestei lumi. Acum stăpânitorul lumii acesteia va fi aruncat afară”. (Ioan 12, 31). Se poate spune, cum afirmă Grelot, că judecată este coextensivă cu istoria, căci ea îmbrățișează toată durata istorică pentru a culmina cu clipa solemnă a Parusiei .

Rugăciunea sacerdotală, prin care Iisus sfârșește cuvântarea sa de rămas bun, are drept obiect coborârea Duhului Sfânt peste ucenici, care le va conferi darul de a vedea slava Lui, pe care a avut-o înainte de întemeierea lumii, după cum a subliniat Sfântul Chiril al Alexandriei. La Ghetsimani, unde Iisus a dat lupta supremă împotriva fricii pricinuite de apropierea Patimilor și a morții, luptă din care a ieșit biruitor prin întărirea voinței omenești, El a fost din nou asistat de Paraclet. Duhul care vine în ajutor slăbiciunii noastre și care Se roagă pentru

noi cu suspine negrăite (Rom. 8, 26, 27) era cu El și Se ruga ca să aibă puterea de a înfrunța cumplita încercare. Prezența Sa aducea o rază de lumină în sufletul tulburat al lui Iisus și îl asigură de iubirea Tatălui, Căruia avea să I Se ofere ca jertfă pentru mântuirea oamenilor.

Iisus moare din iubire pentru omul căzut, dar și pentru a-I arăta Tatălui nemărginita Sa dragoste, care ia forma desăvârșitei ascultări smerenii. Sfântul Duh nu putea să fie absent, când Fiul murea pe cruce spre a îndeplini voia Tatălui. În Epistola către evrei, Sfântul Pavel spune că Hristos “prin Duhul cel veșnic S-a adus lui Dumnezeu pe Sine, jertfă fără de prihană” (Evr. 9, 14). Sfântul Duh a luat deci parte, într-un mod tainic, la jertfa Fiului. În lucrarea de totală supunere față de Părintele ceresc, Iisus a fost susținut de Paraclet.

Bulgakov, însă, vorbește de chenoza Duhului, care ar fi avut loc în timpul Patimilor, pentru a nu influența voința omenească a lui Hristos . Este de presupus că, deși Paracletul se găsea alături de Iisus, în clipa jertfei supreme, prezența Sa a fost resimțită cu mai puțină intensitate, de către omul Iisus, în timpul acestei dureroase încercări, pentru a îngădui voinței omenești să lupte singură și să învingă. Coborârea Domnului în iad, îndeplinită înainte de înviere, a avut drept scop să facă posibilă pătrunderea energiilor divine într-o lume străină de Dumnezeu și supusă diavolului. Ștergând prin moartea Sa pe cruce păcatul strămoșesc, Hristos a venit spre a anula starea de lucruri existentă de la căderea lui Adam încoace, potrivit căreia morții vegetau departe de Dumnezeu și supuși influențelor spiritelor rele.

Domnul face să pătrundă lumina și viața acolo unde domneau “întunericul, moartea, singurătatea” . Se umilește coborând până la temelia creației și vestește celor morți că legea pedepsei universale, sub care gemeau neputincioși, a fost abolită și că El întemeiază un nou mod de existență veșnică.

Se poate, credem, afirma că Sfântul Duh Se găsea alături de Hristos în timpul acestei încercări. Prin suflarea Sa, el a ajutat la sfărâmarea porților iadului și le-a împărțășit celor drepti energiile divine, menite să-i purifice și să-i elibereze de sub stăpânirea Celui Rău.

Învierea Domnului a avut de asemenea loc la umbra Duhului, care a împiedicat procesul firesc de putrezire, atâta timp cât trupul Său se mai găsea în mormânt, și a contribuit la transfigurarea trupului firesc în trup spiritualizat chemat să învingă moartea. De fapt, la biruința împotriva morții au contribuit toate cele trei Persoane divine. Sfântul Petru, în prima sa cuvântare rostită după Pogorârea Duhului Sfânt, a spus că Dumnezeu L-a înviat pe Iisus (Fap. 2, 24), iar Sfântul Pavel afirmă același lucru în Epistola către romani (10, 9), în timp ce Sfântul Chiril al Alexandriei scrie că Sfântul Duh și Cuvântul au dăruit trupului lui Iisus puterea de a birui moartea. Energiile împărțășite atât de Logos, cât și de Sfântul Duh, au avut darul să îndumnezeiască trupul și firea omenească a lui Hristos. Prin înviere, Fiul a intrat în

plenitudinea puterii Sale pnevmatice, primind de la Tatăl darul de a trimite Duhul. Toată perioada dintre înviere și Cincizecime are, în consecință, un caracter pnevmatic, fiind dominată de așteptarea Duhului.

Încă din seara de Paști, când Iisus li S-a arătat ucenicilor adunați laolaltă, a suflat asupra lor și le-a spus: “Luați Duh Sfânt cărora le veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține vor fi ținute”, (Ioan 20, 22, 23). Faptul de a trimite Duhul este semnul cel mai evident că Hristos a fost preaslăvit. Totuși, nu este încă vorba de coborârea ipostatică a Paracletului, care va avea loc după cincizeci de zile, ci numai de un dar al Duhului prin eare li se conferă apostolilor sacerdoțiul.

Suflarea Domnului îi pregătește pe apostoli să primească puternicul vânt de la Cincizecime. Există o continuitate perfectă între suflarea din ziua de Paști și vântul de la Cincizecime. Trebuie să ne apropiem de Iisus ca să primim de pe buzele Sale pe Sfântul Duh, pe care El ni-L împărtășește.

Numai după ce Și-a îndeplinit chemarea de Mare Preot, oferind ca jertfă propria-I viață, a fost Iisus în măsură să instituie noua preoție, a cărei origine se află în darurile Sfântului Duh. Prin moartea Sa răscumpărătoare, Mântuitorul a instituit o nouă alianță și o nouă preoție, dar Biserica, întemeiată pe jertfa Sa, va fi adusă la existență prin venirea Duhului. Harul, care se află la originea Sfintelor Taine și a tuturor darurilor, este împărtășit de Duhul Sfânt, a cărui misiune constă în comunicarea energiilor divine necreate.

De aceea Iisus îl îndeamnă pe ucenici să primească darul Sfântului Duh, înainte de a le conferi preoția, care implică puterea de a ierta păcatele. Păcatul lui Adam a fost iertat datorită jertfei de pe cruce, dar pentru ca fiecare om să fie purificat de păcatul strămoșesc și să se bucure de iertarea propriilor greșeli, trebuie să primească personal botezul, iar după o nouă cădere botezul pocăinței în Taina povedaniei, prin mijlocirea preotului, consacrat de Sfântul Duh. Iertarea păcatelor se îndeplinește astfel prin harul Sfântului Duh. Apare din nou împreună-lucrarea lui Hristos cu Sfântul Duh, căci, atunci când Hristos ne iartă, harul trimis de Duhul Sfânt se coboară asupra noastră. Suflarea din ziua de Paști a constituit preludiul la întemeierea Bisericii. Apostolii au primit atunci, după cum precizează Sfântul Ioan Gură de aur, darul preoției și puterea de a ierta păcatele, nu însă și alte daruri mai deosebite, cum sunt acela al vindecării sau al învierii morților, care le vor fi conferite la Cincizecime.

Numai după înălțare, când Hristos a revenit cu trupul Său îndumnezeit în sânul Sfintei Treimi, a primit El puterea de a-L trimite pe Sfântul Duh în persoană. Înălțarea constituie ultima etapă a preaslăvirii lui Iisus, îndeplinită tot la umbra Duhului, care Se revărsase în mod plenar asupra naturii Sale umane. La înălțare, ca și la înviere au luat parte toate cele trei

Persoane divine. Tatăl, L-a înviat pe Hristos din morți și L-a așezat de-a dreapta Sa în cele cerești (Efes. 1, 20). Fiul, însă, S-a suit la cer și prin propria Sa putere, căci firea divină din El a revărsat energii sfințitoare asupra naturii Sale umane, făcând astfel posibilă preaslăvirea, care I-a îngăduit intrarea în ceruri.

Prezența firii omenești în sânul Sfintei Treimi a însemnat împăcarea definitivă dintre om și Dumnezeu, a cărei urmare a fost coborârea Sfântului Duh în lume. Evdokimov socotește că înălțarea Domnului a constituit desăvârșita epicleză, adică invocare a Duhului Sfânt chemat să-l sfințească atât pe om precum și toată creațiunea.

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE

A. EDIȚII ALE SFINTEI SCRIPTURI ȘI ALE NOULUI TESTAMENT

1. Alfred Rahlfs (Ed.), *Septuaginta. Id est Vetus graece iuxta LXX interpretes*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2004
2. B. Aland, K. Aland, J. Karavidopoulos, C.M. Martini & B.M. Metzger (Eds.), *The Greek New Testament*, United Bible Societies New York, 1993
3. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a PF Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodox Române, București, 1989
4. K. Elliger et W. Rudolph (Eds.), *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1999
5. *Noul Testament*, versiune revizuită, redactată și comentată de Bartolomeu Anania, București, 1995
6. Robertus Weber (Ed.), *Biblia Sacra Iuxta Vulgatum Versionem*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1994
7. *The Acts of the Apostles. Being the Greek Text as Revised by Drs. Westcott and Hort*, Fenton John Anthony Hort, Brooke Foss Westcott and Thomas Ethelbert Page (Eds.), Cambridge University Press, New York, 2009

B. LITERATURĂ PATRISTICĂ

8. *Din tâlcuirile Sfântului Ioan Gură de Aur și ale altor Părinți la Faptele Apostolilor*, adunate pe scurt de Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2007
9. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, trad. de Pr. Cicerone Iordăchescu, București, 1932
10. Nicolae Cabasila, *Viata în Hristos*, traducere de Teodor Bodogae, Sibiu 1956

11. Philip Schaff, *Saint Chrysostom: Homilies on the Acts of the Apostles and the Epistle to the Romans*, Christian Classics Ethereal Library, Grand Rapids, 2002
12. Sf. Chiril al Alexandriei, *Cateheze, traducere de pr. Dumitru Fecioru*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1945
13. Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, *Patrologia Graeca*, 68, col. 758-773, J. -P. Migne (Ed.), Paris, 1864
14. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1943
15. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Fragmenta in Acta apostolorum*, 74, col. 133-1126, J. -P. Migne (Ed.), Paris, 1863
16. Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cele 5 cuvântări teologice*, traducere din limba greacă, introducere și note de Preot Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, 1993
17. Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri I*, traducere de Dumitru Stăniloae și Ioan Buga, Colecția *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 29, Bartolomeu Anania (ed.), EIBMBOR, București, 1982
18. Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Editura Scripta, București, 1993
19. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia*, introducere, traducere și note de Preot Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000
20. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, în volumul „Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii”, volumul 3, traducere, introducere și note de Preot Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Harisma, București, 1993
21. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri, partea I, Ambigua*, traducere, introducere și note de Preot Profesor Dumitru Stăniloae, Colecția *Părinți și Scriitori Bisericești*, volumul 80, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983
22. Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri. Partea a III-a. Despre Sfântul Duh*, traducere, introducere, note și indici de Pr. prof Constantin Cornițescu și Pro. prof. Teodor Bodogae, București, 1988
23. Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor (De praescriptione haereticum)*, 22, în *Apologeti de limbă latină*, traducere de N. Chițescu, *Părinți și Scriitori Bisericești* 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981

II. DICȚIONARE, ENCICLOPEDII, LEXICOANE

24. *A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament*, Barclay M. Newman, Jr., Deutsche Bibelgesellschaft United Bible Societies, Hendrickson Publishers, 2010
25. *A Greek English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Frederick William Danker (Ed.), 3rd edition, University of Chicago Press, 2001
26. B. M. Newman, *A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament*, Stuttgart (United Bible Societies), 1971.

27. *Catholic Bible Dictionary*, Scott Hahn (Ed.), Crown Publishing Group, 2009
28. *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, Kevin J. Vanhoozer (Ed.), Society for Promoting Christian Knowledge, London, 2005
29. *Dictionary of Deities and Demons in the Bible*, Karel van der Toorn, Bob Becking, Pieter W. van der Horst (Eds.), Brill, Leiden, Boston, Koln, 1999
30. *Dictionary of New Testament Background*, Craig A. Evans, Stanley E. Porter (Eds.), InterVarsity Press, Leicester, 2000
31. *Dictionary of the Later New Testament & Its Developments*, Ralph P. Martin and Peters H. Davids (Eds.), InterVarsity Press, Downers Grove, 1997
32. *Dicționar Biblic*, J. D. Douglas (Ed.), traducere de Liviu Pop, John Tipei, Societatea Misionară Română Editura „Cartea Creștină”, Oradea, 1995
33. *Dicționar Biblic*, Vol. I, traducere din limba franceză de Constantin Moisa, Editura Stephanus, București, 1995
34. *Eerdmans Dictionary of the Bible*, David Noel Freedman (Ed.), William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 2000
35. Frederick William Danker, *The Concise Greek-English Lexicon of the New Testament*, University Of Chicago Press, 2009
36. Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich (Eds.), *Theological Dictionary of the New Testament*, Volume 6, Translator and Editor: Geoffrey W. Bromiley, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 2003
37. *Grande Lessico del Nuovo Testamento*, Vol. X, Kittel Gerhard, Friedrich Gerhard, Paideia, 1975
38. *Harper Collins Bible Dictionary, Revised Edition*, Paul J. Achtemeier (Ed.), HarperSanFrancisco, New York, 1996
39. J. Lust, E. Eynikel & K. Hauspie, *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2003.
40. J. M. Harden, *Dictionary of the Vulgate New Testament*, Society for Promoting Christian Knowledge, London, 1921
41. M. Zerwick & M. Grosvenor, M., *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament*, unabridged, revised edition in one volume, Rome, 1981
42. *The Anchor Bible Dictionary*, Volume 3 H-J, David Noel Freedman (Ed.), Doubleday, New York, 1992
43. *The Collegeville Pastoral Dictionary of Biblical Theology*, Carroll Stuhlmuller (Ed.), The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1996
44. *The New International Dictionary of New Testament Theology*, Vol. 1, Colin Brown (Ed.), Regency, Grand Rapids, 1975

III. LUCRĂRI, STUDII, ARTICOLE

45. † Lucian Făgărășanul, „Duhul Sfânt - persoană dumnezeiască în lumina Noului Testament”, în *Mitropolia Ardealului*, anul XXX, 1985, nr. 1-2, pp. 9-19
46. *A Bible Handbook to the Acts of the Apostles*, Mal Couch (Ed.), Kregel Publications, 1999
47. Alexandru, Pr. Tudor I., „Unitate și diversitate în Faptele Apostolilor”, în *Studii Teologice*, nr. 7-10, 1983
48. Allison Barr, Beth, *The Acts of the Apostles: Four Centuries of Baptist Interpretation : the Baptists' Bible*, Baylor University Press, 2009
49. *Ancient Christian Commentary on Scripture. New Testament V. Acts*, Francis Martin (Ed.), Thomas C. Oden (Gen. Ed.), InterVarsity, 2006
50. Anderson, Allan Heaton, *An Introduction to Pentecostalism. Global Charismatic Christianity*, Cambridge University Press, New York, 2014
51. Andrutos, Hristou, *Simbolica, traducere din limba greacă de Prof. Dr. Iustin Moiesescu*, Ed. Centrului Mitropolitan, Craiova 1955
52. Arhimandritul Sofronie, *Despre temeiurile nevoinței ortodoxe*, trad. de Ierom. Rafail, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 1994
53. Aristotle, *De Mundo*, în W. L. Lorimer, M.A., *The Text Tradition of Pseudo-Aristotle 'De Mundo'. Some Notes on the Text of Pseudo-Aristotle 'De Mundo'*, St. Andrews University Publications, XVIII and XXL, Oxford University Press, Humphrey Milford, 1924–1925
54. Balca, Prof. Diac. Prof. Dr. N., „Importanța catehetică a Sfintei Liturghii”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2, 1958
55. Banu, Emilian, „Lucrarea Sfântului Duh în operă Sfântului Simeon Noul Teolog”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2, 1980
56. Banu, Pr. Prof. Em., „Lucrarea Duhului Sfânt în opera Sfântului Simeon Noul Teolog”, în „*Studii Teologice*”, nr 1-2, 1980
57. Barclay, William, *The Acts of the Apostles*, Westminster John Knox Press, Louisville, 2003
58. Barrett, C. K., Charles Kingsley Barrett, *Acts of the Apostles: A Shorter Commentary*, Bloomsbury Academic, 2002
59. Bartholomew, Craig G., Joel B. Green, and Anthony Thiselton, *Reading Luke: Interpretation, Reflection, Formation, Scripture and Hermeneutics Series 6*, Paternoster/Zondervan, Carlisle, 2005.
60. Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic de Constantinopol, *Biserica și problemele lumii de azi. Vocația universală a ortodoxiei*, Ed. Trinitas, Iași, 1997
61. Barton, Stephen C., „Paul as missionary and pastor”, în *The Cambridge Companion to St. Paul*, James D. G. Dunn (Ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 2004, pp. 34-51;